

KARJIEF

KARATAY JOURNAL OF ISLAMIC ECONOMICS AND FINANCE

Elif Nur ADA¹

İslam Ahlâk İktisadında Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sunduğu Sürdürülebilir Gelişme Fırsatları

ÖZ

İslam İktisadî, yalnızca ekonomik çıktılara odaklanan klasik yaklaşımlardan farklı olarak, toplumsal fayda ve çevresel denge gibi değerleri merkeze alan bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Bu çerçevede sosyal sorumluluk, İslam iktisadının temel ilkelerinden biri olarak değerlendirilmekte ve ekonomik faaliyetlerin ahlâki boyutunu görünür kılmaktadır. İslami Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Islamic Corporate Social Responsibility), bu ahlâki ilkeleri kurumsal yapılara taşıyan bir uygulama biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, ICSR ile İslam iktisadî arasında ahlâki düzlemde kesişen ilişkiyi teorik bir zemin üzerinden tartışmak ve bir arada ele alındıklarında sürdürülebilir gelişme açısından nasıl bir gaye bütünlüğü oluşturduğunu ortaya koymaktır.

Uluslararası düzlemde beliren ihtiyaçlara binaen sorumlu üretim-tüketim ve sosyal adaletin sağlanmasına yönelik çabalarla çeşitlenen ve birçok farklı ülkeden firma tarafından benimsenmeye başlayan ICSR uygulamaları hem sosyal sorumluluğun hem de çevresel duyarlılığın kurumsal düzeyde daha etkin bir şekilde gözetilmesini mümkün kılmaktadır. İslam İktisadî'nin kadim ilkeleri; finansal süreçlerin inovasyonlarla desteklenmesi, sürdürülebilir büyüme hedefleriyle uyumlu "sürdürülebilir kalkınma" arayışına halihazırda cevap vermektedir ve sosyal sorumluluk girişimlerinin gelişimini teşvik etmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada; Birleşmiş Milletler nezdinde kabul edilen sürdürülebilir kalkınma amaçlarının ilgili kriterleri "Sorumlu Üretim ve Tüketim" (SDG Goal 12) ile "Kurumsal Sosyal Sorumluluk" kavramının İslam Ahlâk İktisadî ilkeleriyle nasıl uyumlu halde işletilebileceğine ve döngüsel ekonomi ile ilişkisine dair kuramsal bir çerçeveye işaret etmek hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Ahlâk İktisadî, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sürdürülebilir Gelişme, Zarurat-ı Hamse, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Döngüsel Ekonomi

Corporate Social Responsibility in Islamic Moral Economics and Its Sustainable Development Opportunities

ABSTRACT

Islamic Economics, unlike classical approaches that focus solely on economic outputs, presents a holistic perspective that places social benefit and environmental balance at its core. In this framework, social responsibility is considered one of the fundamental principles of Islamic economics, making the moral dimension of economic activities more visible. Islamic Corporate Social Responsibility (ICSR) emerges as a form of practice that carries these moral principles into institutional structures. The aim of this study is to discuss the moral intersection between ICSR and Islamic economics on a theoretical basis and to reveal how, when considered together, they create a unity of purpose in terms of sustainable development.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü, elifnur.ada2@student.asbu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-5656-3571

Responding to emerging international needs, ICSR practice adopted by firms in many different countries through efforts to ensure responsible production-consumption and social justice enable the more effective consideration of both social responsibility and environmental sensitivity at the corporate level. The longstanding principles of Islamic Economics, supported by financial innovations, already respond to the quest for “sustainable development” in line with sustainable growth objectives and encourage the advancement of social responsibility initiatives.

In this context, the study aims to point out a theoretical framework on how the relevant criteria of the United Nations Sustainable Development Goals, particularly “Responsible Consumption and Production” (SDG Goal 12), can be aligned with the concept of “Corporate Social Responsibility” under the principles of Islamic Moral Economics, and how this relates to the circular economy.

Keywords: Islamic Moral Economics, Corporate Social Responsibility, Sustainable Development, Zarurat al-Khams, UN Sustainable Development Goals, Circular Economy

GİRİŞ

Küresel düzlemde hâkim ekonomik paradigmanın bireyi konumlandırışı hem ekonomik hem ekolojik ve sosyal birçok problemi beraberinde getirmiş, çevre ve doğal kaynakları ciddi düzeyde tahribata uğratmıştır. Günümüz dünyasında çevresel bozulma, iklim krizi ve doğal kaynakların hızla tükenmesi olarak tezahür etmekte olan bu durum, yalnızca teknik değil aynı zamanda ahlâki ve toplumsal bir sorun olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma, çok paydaşlı bir süreç yönetimi gerektiren, bireylerin ve kurumların üretim-tüketim faaliyetlerini çevresel dengeyle uyumlu hale getirme sorumluluğunu da içeren bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır (Varol, 2019). Birleşmiş Milletler tarafından 2015 yılında kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (Sustainable Development Goals) içinde yer alan “Amaç 12 – Sorumlu Üretim ve Tüketim”, bu çabanın en somut göstergelerinden biridir. Bu hedef, doğal kaynakların etkin ve verimli kullanımı, atık üretiminin azaltılması ve olumsuz çevresel etkilerin en aza indirilmesi gibi konulara odaklanmaktadır.

Ancak sürdürülebilirlik tartışmalarının büyük çoğunluğu ahlâki ve toplumsal normlardan ari, teknik temelli yürütülmekte; ahlâki ve inanç temelli perspektifler çoğu zaman göz ardı edilmektedir. İslam ahlâk iktisadı, insan-doğa ilişkisini “emanet”, “denge” ve “sorumluluk” ilkeleri üzerinden tanımlamakta ve ekonomik faaliyeti salt kâr maksimizasyonunun ötesine taşıyarak norm-değer temelli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, ICSR anlayışı, yalnızca insan merkezli değil, çevreye karşı da sorumluluk içeren bir ahlâki temellendirmeye dayanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin benimsenmesinde; dini ilkelerin ve onu destekleyen kuralların varlığı önemli bir motivasyon gücüdür (Akt. Seyitoğulları, 2024).

Bu makalede, İslam ahlâk iktisadında kurumsal sosyal sorumluluğun, çevresel sürdürülebilirlik bağlamında nasıl yeniden görünür kılınabileceği ele alınacak; özellikle döngüsel ekonomi ilkeleriyle teorik uyumu tartışılacaktır. Çalışmada, SKA 12’nin İslami değerlerle kesişen boyutları analiz edilerek, İslam ahlâk iktisadının çevresel sürdürülebilirliğe katkı sunma potansiyeli değerlendirilecektir. Ayrıca, firmaların ICSR ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirdiği çevresel uygulamalara değinilerek teorik çerçeve somutlaştırılacaktır.

Bu bağlamda makalenin amacı, ICSR’nin döngüsel ekonomiyle teorik olarak bağdaştırılabileceğini ortaya koymak ve SDG-12 bağlamında İslam ahlâk iktisadının düşünsel zeminin sürdürülebilir kalkınma anlayışına sağlayabileceği katkıları tartışmaktır. Kurumsal

sosyal sorumluluğun birçok yönü olmasına karşın bu çalışma çevresel sorumluluk perspektifiyle sınırlı tutulmuştur. Günümüzde derinleşen çevresel krizler neticesinde, sözde/nihayetsiz uluslararası çabaların çözüm oluşturmada yetersiz kalışının yanında İslam medeniyetine ait normları ön plana çıkarma ihtiyacı hasıl olmuştur.

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1 SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, SDG 12 VE DÖNGÜSEL EKONOMİ

Sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel dengenin değil, sosyal adaletin ve ahlâki sorumluluğun da gözetildiği çok katmanlı bir kalkınma yaklaşımıdır. Sürdürülebilirliğin sosyal sorumlulukla irtibatını, “Üçlü Sorumluluk Raporlaması” (triple bottom line approach) kavramsallaştırması üzerinden de anlamak mümkündür. Bu yaklaşıma göre, sürdürülebilirlik ekonomik, çevresel ve sosyal nitelikte olmak üzere üç alt sınıra sahiptir. Üçlü Sorumluluk Yaklaşımı, “şirketlerin yalnızca kâr elde etmeye odaklanmak yerine; finansal performanslarının yanı sıra sosyal ve çevresel etkilerini de ölçmeyi taahhüt etmeleri gerektiğini ifade eden bir iş modeli” olarak tanımlanmaktadır.

Bu çerçevede “SDG 12: Sorumlu Üretim ve Tüketim”, üretim süreçlerinin çevresel maliyetlerini azaltmayı ve doğal kaynakların tükenmeden yeniden döngüye girmesini amaçlamaktadır.

Döngüsel ekonomi, israfın önlenmesi, ürünlerin yeniden kullanılması ve üretim-tüketim süreçlerinin bir çevrim içinde yönetilmesi fikrine dayanır. Döngüsel ekonomi ve geleneksel ekonomi arasında temel farklar mevcuttur. Geleneksel ekonomi “üret, kullan, at” yaklaşımı üzerine kurulu bir sisteme sahipken döngüsel ekonomi, bu döngüyü “üret, kullan, yeniden üret” şeklinde değiştirerek fayda potansiyeli devam eden kaynakları dolaşımda tutmaya devam etmeyi hedeflemektedir. Döngüsel ekonomide amaç, “yeniden üretmek” değil, israfı ve kullanım potansiyelinin boşa harcanmasını önlemek, yani kaynağın doğrudan doğruya tükenmesini engellemektir.

Bu yaklaşım, modern terminolojide yeni olsa da İslam düşüncesinde asırlardır karşılığı bulunan bir ilkedir. İslâm’ın değer temelli yaklaşımı israfı yasaklamaktadır: “Ey Âdemoğulları! Her namaz kılacağınızda güzelce giyinin, yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.” (Kur’an, A‘râf, 7:31, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024); aynı zamanda dengeyi emretmektedir: “Göğü Allah yükseltti ve mîzanı (dengeyi) O koydu; sakın dengeyi bozmayın; ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın.” (Kur’an, Rahmân, 55:7-9, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024). Bu surette, tüketim sorumluluk ilkesiyle belirlenen sınırlar içinde tutulmaktadır. Bu bağlamda, döngüsel ekonomi modeli ile İslam düşüncesinde çevre ahlâkı arasında güçlü bir teorik uyum gözlemlenmektedir (Seyitoğulları, 2024).

2.2 ICSR VE ÇEVRESEL BOYUTU

Sosyal sorumluluk, yürütülen faaliyetlerde verimliliğin artırılmasının yanı sıra, topluma ve çevreye olan katkının da dikkate alınması anlamına gelmektedir. Tüm düzeylerdeki aktörler sosyal sorumluluğu bir ilke olarak benimseyebileceği gibi, bu ilkeyi benimseyen hükümetlerin sosyal politikalar geliştirdikleri de görülmektedir.

Kurumsal Sosyal Sorumluluk ise, Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) tarafından, şirketlerin faaliyetlerini yürütürken ve paydaşlarıyla ilişkilerinde sosyal

ve çevresel kaygıları da göz önünde bulundurdıkları bir yönetim sistemi yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır.

Şirketler her zaman kârlarını maksimize etmeyi hedefler. Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışıyla şirketler çevresine, ilgili paydaşlara ve bizatihi kendisine karşı sorumluluk taşıyan bir iş modeli oluşturmaktadır. Şirketlerin faaliyetleri ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlar dâhil olmak üzere toplumu doğrudan etkilemektedir. CSR uygulamak, bir şirketin çevresi üzerinde olumsuz etki yaratmak yerine; toplumu ve çevreyi iyileştirici şekilde faaliyet göstermesi anlamına gelmektedir.

Bu anlayışın anlamsal temelini oluşturacak şekilde Carroll tarafından teori haline getirilen Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidinin tabanı, işletmelerin hayatta kalması için esas olan ekonomik sorumlulukları temsil etmektedir. Bunun üzerindeki yasal sorumluluklar, işletmelerin yasa ve düzenlemelere uymasını sağlamaktadır. Etik katman, yasal gerekliliklerin ötesinde bile doğru, adil ve dürüst olan davranışı sergilemesinin beklendiğini ifade etmektedir. En üstte ise hayırseverlik sorumlulukları, insan refahını ve iyi niyetini destekleyen gönüllü faaliyetler işaret edilmektedir.

ICSR, kurumların yalnızca sosyal değil, ahlâki ve çevresel sorumluluklarını da içeren bir yönetim anlayışıdır. Batı merkezli CSR anlayışından farklı olarak, İslam ahlâk iktisadında kurumsal sosyal sorumluluk; niyet, hesap verebilirlik (sarf etme hakkı ve bu haktan doğan tabiat ile diğer insanlara ve dahası gelecek nesillere olan sorumluluk), kul hakkı ve ahirete yönelik sorumluluk gibi derin bir düşünsel temele dayanmaktadır.

İslam'da doğa, insanın sahip olduğu bir kaynak değil, Allah'ın mülküdür. İnsan bu mülk üzerinde hesapsızca tasarruf eden değil, emaneti geçici olarak üstlenen bir halifedir. İslam düşüncesinde insan, Yaratıcı tarafından kendilerine bahşedilen kaynaklar ve kabiliyetler aracılığıyla kendi türlerine ve yaratılanların geri kalanına olan koşulsuz sevginin tezahürüyle sevgi ve şefkati birbirlerine yaymak için yeryüzündedir (Askari vd., 2015). İnsan ve çevre arasında gözetilmesi gereken denge, insan ile Allah (c.c) arasındaki bağı yansıtmaktadır. Bu sebeple İslam düşüncesinde, sosyal bir varlık olan insanın dış dünya ile ilişkisi iktisadi düzlemde de yadsınamaz. Nitekim, düşünsel temellerini batı düşüncesine dayandıran günümüz sürdürülebilirlik anlayışı, ilkesiz ve duyarsız salt kâr maksimizasyonuna dayanan ve öz çıkarı önceleyen klasik iktisadi düşüncesinin bir varsayımı olan “kıt kaynakların” tükenmesine yönelik endişeler sonucu kayda değer ilgiye mazhar kılınmıştır. “Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden, bugünün ihtiyaçlarını karşılamak” olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınma anlayışı klasik iktisat teorisinin aksine kalkınmanın çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları ile ele alınması halinde refahın sağlanacağını savunmaktadır (Yılmaz ve Yücel, 2022).

İslam ahlâk iktisadı, insanlığın karşı karşıya bulunduğu sosyal ve iktisadi problemlere karşı ahlak temelli bir çözüm sunmaktadır, bu çerçevede ahlâk odaklı birey özne kabul edilmektedir. Ahiret hayatı bilincini taşıyan bireyin, dünyevi faydaları maksimize etmeyi amaçlaması ve aynı zamanda ahirete ilişkin kurtuluşa ulaşma isteğiyle faaliyetlerinin ahiret ve sonrasına ilişkin sonuçlarını da dikkate alması gerektiğinden manevi hesap verebilirlik, bireysel amaç fonksiyonuna eklenmektedir (Asutay, 2015, s. 128).

İslam ahlâk iktisadı, verimliliğe ve refahın artırılmasına önem vermenin yanı sıra kaynakları kullanırken gelecek nesillerin mevzu kaynaklar üzerindeki hakkını da gözeterek tasarrufta bulunulması gerektiğini salık verir. Mevcut kaynaklar, tüm insanlara ve gelecek nesiller için de yaratılmıştır. İnsan için yeryüzündeki halife vasfı, yeryüzünü mamur etme hedefiyle sarf etme hakkı ve yerli yerince kullanma sorumluluğunu iç içe barındırmaktadır. Bu cihetle, Allah'ın kendisine kulluk edilmesi için lütfettiği şuur ve sorumluluk duygusunu kaybetmiş birey, hayvandan daha aşağı mertebede görülmektedir(Askari vd., 2015). Haliyle İslami değer ve norm temelli anlayışla insana 2 önemli misyon yüklenmiştir: insan yeryüzünde hem Allah'ın halifesi hem de Allah'ın kuludur.

Tabiat ve ekolojinin tüm unsurları ile sorumlu bir ilişki geliştirmek, insanın iman ve kulluk görevleri arasında sayılmaktadır. İslam'ın ekoloji doktrininin temelinde “tevhid anlayışı” bulunmaktadır. Birlik ilkesi, bireysel ve toplumsal olmak üzere iki düzeyde işlenir: bunlardan ilki toplumsal anlamda nihai mutluluğun kolektif mutlulukta arandığı ümmet anlayışıdır, ikincisi olan bireysel anlamda ise, birlik kişinin şahsi eylemlerinde kendini gösterecektir(Askari vd., 2015, s. 31). Bu bakış açısı, doğayla kurulan ilişkiyi fayda temelli değil, daha bütüncül ve sorumluluk merkezli bir zemine taşımaktadır. Seyitoğulları (2024), bu yaklaşımı çağdaş çevresel sürdürülebilirlik tartışmalarıyla ilişkilendirerek, ICSR'nin teknik stratejiler kadar ahlâki yükümlülük taşıması gerektiğini vurgulamaktadır. Nihayetinde, küresel ekolojik krizlerin aşılması, bütünüyle bir yaklaşım değişikliği ve şuurla ele alınabilir: o da insanın doğanın koruyucusu oluşudur (Akt. Seyitoğulları, 2024).

3. ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

Bu makale, günümüz çevre sorunlarına dair uluslararası çabalar neticesinde ulaşılan kavramsallaştırmaları İslam perspektifinden incelerken; İslam ahlâk iktisadında kurumsal sosyal sorumluluk çevresel sürdürülebilirlik bağlamında nasıl yeniden kendi değer ve normlarına uygun şekilde gündeme taşınabileceğini ve özellikle döngüsel ekonomi ilkeleriyle teorik uyumunu ele almayı amaçlamaktadır. Amaç, çevresel sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi konularında kurumsal sosyal sorumluluk ile ilişkilendirilen araştırmalarla ilgili literatür taraması gerçekleştirerek, bu alandaki genel eğilimleri betimsel olarak analiz etmektir. Böylelikle, çevresel sürdürülebilirliği sağlama hedefi doğrultusunda yapılan kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını konu edinen çalışmaların bulguları incelenerek bu alanı konu edinen araştırmalardaki temel eğilimler ve tutumlar tespit edilecektir.

Araştırma kapsamında, Türkiye'den Ülker ve Konya Şeker, Hindistan'dan Allana Group adlı firmalar yerleşik bulundukları ülkelerdeki üretici kesimi temsilen, bazı ürünlerinde helal uygunluk belgeleri olması hasebiyle de örneklem olarak seçilmiş olup seçilen bu firmalar, çevresel boyuttaki kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını analiz etmeye elverişli oluşları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu firmaların örnek olarak seçiminde, kuruluşların çevreye duyarlı politikalarının varlığı ve kamuya açık şekilde görünürlüğü, sürdürülebilirlik raporlarının yayımlanması, karbon ayak izinin azaltılması hedefleri, geri dönüşüm projeleri, enerji verimliliği ile ilişkili uygulamalarının mevcudiyeti temel ölçütler arasında yer almıştır. Örnek olarak seçilen firmaların, benzer sektörlerde hizmet vermesine dikkat edilmiş, böylelikle karşılaştırmalı bir analiz imkânı sağlanmıştır. Türkiye ve Hindistan'ın farklı ekonomik, kültürel

ve çevresel bağlamlara sahip olmaları, kurumsal çevresel sorumluluk anlayışlarının bağlamsal olarak nasıl şekillendiğini ortaya koymak açısından önemli bir zemin sunmuştur.

4.LİTERATÜR TARAMASI

Ekonomik krizlere ek olarak; doğal afetlerin insanlık üzerindeki etkisi, artan yoksulluk ve salgın hastalıklar ile küresel ısınma gibi küresel sorunlar aracılığıyla, refahın yalnızca ekonomik değerlerin artışıyla sağlanamayacağı açık bir şekilde anlaşılmıştır. Klasik iktisadın revaçta olduğu dönemlerde, kalkınma adı altında yürütülen faaliyetlerin çevrede yarattığı tahribat sorgulanmamış bir dönem yaşanmıştır. Tarihsel süreç incelendiğinde, sürdürülebilirlik kavramındaki dönüşümün, 20. yüzyıldaki ekonomik ve sosyal gelişmelerin ekosistem üzerinde yarattığı büyük çaplı tahribatın bir sonucu olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler çatısı altında 1972 yılında çevre teması üzerine düzenlenen ilk dünya konferansı olarak Stockholm’de gerçekleştirilen çevre konferansı ile başlatılan uluslararası girişimlerin seyrini de konu alan yeşil ekonomi ile ilgili literatürde derinlikli çalışmalar bulunmaktadır lakin makale konusunun sınırlarını aştığından bu çerçevede bu çalışmalara yer verilmemiştir. Konuya ilişkin önemine binaen, uluslararası çabaların en önemli ve gündemdeki çıktılarında biri olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine dönüşecek olan Milenyum Kalkınma Hedeflerinin kabul edildiği Milenyum Zirvesine değinilmesinde fayda görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 21. Oturumunda, “paylaşılan sorumluluk” yüzyılın uluslararası ilişkilerinin temel değerlerinden biri olarak kabul edilmiştir. En kapsamlı uluslararası örgüt olan BM’nin, sadece uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında değil, aynı zamanda dünya çapında ekonomik ve sosyal kalkınmanın yönetimiyle ilgili sorunların iş birliği içinde çözümünde merkezi bir rol oynaması gerekmektedir.

Milenyum Kalkınma Hedefleri, 2000 yılında BM Milenyum Zirvesi’nde kabul edilmiştir. Sosyal kalkınma konularını içeren bu hedefler, özellikle gelişmekte olan ülkeler için takip edilmesi önemli bir referans olmuştur. Türkiye’de de bu hedefler doğrultusunda ulusal kalkınma planları etkileneş ve yönlendirilmiştir. Milenyum Kalkınma Hedefleri daha sonra Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin nüvesini teşkil edecek 8 küresel amaçtan oluşmaktadır. Genel olarak, Milenyum Kalkınma Hedefleri özellikle yoksulluğun azaltılması ve sağlık alanlarına odaklanmaktadır. Bunun yanı sıra çevre sorunları ve kalkınma için küresel iş birliği gibi hedefler de belirlenmiştir. MDG’lerin başlangıç noktası, dünyada aşırı yoksulluğun önlenmesi olmuştur.

2012 yılında gerçekleştirilen Rio+20 Zirvesi sonucunda, kalkınma için bir yol haritası niteliğinde olan “İstedığımız Gelecek” adlı nihai belge kabul edilmiştir. Rio+20 konferansı, Milenyum Kalkınma Hedefleri (MDG’ler) üzerine inşa edilecek olan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’nin (SDG’ler) öncüsü konumundadır. Rio+20 konferansında, SDG’lerin oluşturulması amacıyla bir “açık çalışma grubu” kurulmasına karar verilmiştir.

Eylül 2015’te gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi neticesinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2015 yılında kabul edilen SDG’ler başarısızlıkla sonuçlanan Milenyum Kalkınma Hedefleri (MDG’ler) üzerine inşa edilmiştir. Bu hedefler, üye devletler ile Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı’nın (UNDESA) uzun yıllara yayılan çalışmaları sonucunda ortaya konmuştur.

SDG'ler, sürdürülebilir kalkınmanın üç temel boyutu olan ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlar arasındaki dengeyi gözetten prensipler doğrultusunda oluşturulmuştur. 2015 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen kararla, 17 hedef ve 169 alt hedef küresel gündem olarak belirlenmiştir. Bu hedefler ve alt hedefler doğrultusunda, önümüzdeki 15 yılı şekillendirecek bir eylem planının uygulanmasına karar verilmiştir.

Bu girişimin temel amacı, yoksulluk ve açlığı sona erdirmek; kapsayıcı ekonomik büyümeyi teşvik etmek, çevrenin korunmasını sağlamak ve sosyal kapsayıcılığı artırarak sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunda ilerlemeyi gerçekleştirmektir. Ayrıca, kalkınma hakkı, insan haklarına saygı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Literatürde, küresel ölçekte giderek önem kazanan sürdürülebilir yeşil kalkınma ve yeşil ekonomi girişimlerinin çevresel boyutlarına odaklanan birçok akademik çalışma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, son dönemde kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde sürdürülebilirliğin konu edildiği çalışmalarda İslam'daki düşünsel temellerine de yer vermeye başlandığı görülmektedir. Bu bölümde sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ve döngüsel ekonomi kavramlarıyla makale çerçevesinde en alakalı görünenleri özetlenmeye çalışılmıştır.

Seyitoğulları (2024), Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan çevrenin/doğal kaynakların korunmasına yönelik geliştirilen sürdürülebilir gelişme girişimlerinin İslam'ın ortaya koyduğu öğretilerde asırlar önce ele alındığını ve gündemdeki hedeflerle uyumunu incelemek amacıyla yaptığı çalışmada, sürdürülebilirlik uygulamalarına ilişkin BM Raporları ile İslam öğretilerinin ilke ve normlarındaki benzerliği karşılaştırmalı olarak analiz ederek insanların doğal kaynaklar üzerindeki bilinçsiz ve dengesiz tasarruflarıyla çevreye verilen tahribatın doğal dengeyi bozduğunu vurgulanırken bu durumun dünya üzerindeki farklı düzeylerden aktörlerin (yerel/küresel düzeyde hükümetler ve gönüllü kuruluşlar) çözüm arayışlarını zorunlu kıldığı belirtilmektedir. Böylelikle açığa çıkan çözüm arayışları incelendiğinde, İslami öğretilerin özellikle yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması, sorumlu tüketim/üretim açısından BM gündeminin ilke ve hedefleriyle yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Seyitoğulları çalışmasında, çevresel krizlerden çıkışın anahtarının insana fitratının hatırlatılması olduğunu destekleyen sonuçlara ulaşmış ve çevrenin korunması ile ilgili olarak İslam öğretilerinin yeniden canlandırılmasını salık vermiştir.

Gedikçi Öndoğan (2021), kurumsal sosyal sorumluluğun kurumsal itibara etkisi üzerine yaptığı çalışmasında, kurumsal sosyal sorumluluğa yönelik atfedilen farklı anlamlandırmaların tarihsel dönüşümüne ışık tutmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk, yalnızca kuruluşun birkaç fonksiyonu ile ilişkilendirilebilecek bir yan uygulama yahut pozitif imaj tekniği değil işletmenin geleceğini ilgilendiren bütüncül bir iş yapma sistemidir. Bu bakışla işletmeler, iletişimde oldukları tüm paydaşlarına karşı sosyal sorumluluk anlayışıyla hareket etmelidir. Çalışmada değinilen “Sosyal İzin Teorisi” uyarınca toplum kaynaklarını, işletmelere kendi misyonlarını gerçekleştirmek için emanet olarak verir ve bu kaynakları akıllı bir şekilde yönetmesini bekler. Haliyle sosyal yaşamın bir parçası olarak düşünülen işletmeler toplumsal çözümlerin de bir parçası olmalıdır. Öte yandan “Sosyal Sorumluluğun Demir Kanunu” uyarınca da uzun vadede topluma yönelik olarak sorumluluk şuuruyla sosyal gücünü kullanmayanlar, bu gücü zamanla kaybetme eğilimine girmektedir.

Varol (2019), kurumsal sosyal sorumluluk kavramlarının alternatif tanımlarından ve süreç içerisinde kazandığı anlamlardan, irtibatlı olduğu alanlardan (paydaş yönetimi, kurumsal sürdürülebilirlik, kurumsal hayırseverlik, kurumsal sosyal girişimcilik, toplum gönüllülüğü, kurumsal sosyal pazarlama, iş etiği ve kurumsal yönetim) detaylı şekilde bahsettiği çalışmasında, firmaların kurumsal sosyal sorumluluk raporlamalarına yönelik somut kriterleri çeşitli yönlerden analiz etmektedir. Varol, Öndoğan'ı destekleyecek biçimde CSR'nin kuruluşların yönetim ve işleyiş süreçlerine nüfuz etmesi gerektiğini belirterek belirli periyotlarda gerçekleştirilen dar kesimli toplumsal fayda faaliyetleri ile sınırlı kalmayacağını ortaya koymuş ve kurumsal sosyal sorumluluğu tüm boyutlarıyla ele alıp açıklamayı amaçlamıştır.

İslah, Cihangir ve Güven (2025), sürdürülebilir değer zincirlerinin tasarımında katılım bankalarının rolünü analiz etmek üzere seçili bankaların (Ziraat Katılım Bankası, Vakıf Katılım Bankası, Türkiye Emlak Katılım Bankası, Kuveyt Türk Katılım Bankası) döngüsel ekonomi uygulamalarını sürdürülebilirlik raporlarını karşılaştırmak suretiyle tematik olarak incelemiştir. Bu çalışmanın literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılan yönü, sürdürülebilirlik ve kaynakların verimli kullanımı açısından döngüsel ekonomi anlayışının taşıdığı büyük potansiyeli ortaya koyarken İslami finans uygulamalarının kalkınma hedefleriyle uyumunu değerlendirmesidir, çalışma böylelikle İslami finans ile döngüsel ekonomi kavramlarını entegre etmiştir.

Yussuf'un (2022) döngüsel ekonomiyi Makāsıdü's-şerîa çerçevesinde ele alan çalışması, çevresel atıkların kapalı devreye alınmasının beş koruyucu amacı (zaruret-i hamse) aynı anda beslediğini göstermektedir; bu bulgu, İslami Kurumsal Sosyal Sorumluluk'un (ICSR) "niyet-emanet-denge" ilkeleriyle birleştiğinde, sürdürülebilirlik uygulamalarını yüzeysel düzlemde çıkarıp uzun vadeli maslahat üretimine yöneltmektedir. Makasid'dan türeyen zararı kaldırma (dar' al-mafāsıd) ve faydayı celbetme (jalb al-maşālih) prensipleri, döngüsel ekonominin teknik yöntemlerini bir sorumluluk ve kuşaklar arası adalet vizyonuna bağlamaktadır; böylece SDG 12'ye ulaşmak için gerekli kaynak verimliliği, israf yasağı ve kul hakkı bilinciyle pekişmektedir.

Abu Bakar, Md Yusof (2015) Malezya'daki "Bank Islam Malaysia Berhad" adlı bankadaki CSR faaliyetlerinden rolü bulunan aktörlerin (Yönetim ekibi ve operasyonel personeller) bakış açısından İslami kurumsal sosyal sorumluluk kavramını aktarmayı amaçlayan çalışmalarında birebir görüşme yöntemiyle veri toplamıştır. Bu çalışmada, İslam düşüncesinde CSR'nin dünyada ve ahirette barakah ve el-falah'a ulaşmak için inanlar için Allah ve diğer insanlarla olan ilişkisini yönetmek adına ibadetin bir parçası olarak görülmektedir. Bu nedenle, Müslüman ticari kuruluşlar, faaliyetlerini Allah'ın iradesine ve İslam Hukukuna uygun olarak yöneterek aktif şekilde CSR faaliyetlerine katılmalı ve yürütmelidir. Bulgulardan elde edilen bu çalışma, CSR'nin, banka özelinde dini, sosyal ve ekonomik sorumlulukları ile hesap verebilirliği yerine getirmek için CSR faaliyetlerinin yürütüldüğü sonucuna varmaktadır (Bakar, 2015). Batının konvansiyonel CSR anlayışı, ahlaki norm ve kaideleri açıklamakta başarısızlığa uğramaktadır. Batı'nın bakış açısına göre, CSR sürdürülebilir ve etik bir şekilde iş yapmak ve işletmenin tüm paydaşlarının refahından ve ayrıca işletmenin sürdürülebilirliği ve itibarından sorumlu olmakla ilgilidir. Batı'nın bakış açısı çerçevesinde, CSR'nin geleneksel perspektifi, paydaşların çeşitli beklentilerini yerine getirmek için yalnızca maddi yönlerle

ilgilidir ve Yaradan'a (Allah) karşı manevi veya dini yükümlülükleri kapsamaz. İslam perspektifinden CSR ise Kur'an ve Sünnet'ten kaynağını aldığından daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu nedenle, bu çalışma İslam düşüncesinde CSR'nin konvansiyonel CSR anlayışının ötesine geçen unsurlarını analiz ederek İslami CSR kavramına ilişkin mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır.

Sonuçta ICSR, Gedikçi Öndoğan'ın (2020) itibar-sürdürülebilirlik korelasyonu ve Varol'un (2019) "çok boyutlu CSR" kavramlarını derinleştirerek, döngüsel ekonomiyi sadece verimlilik değil, ahlâki yeterlilik temelli bir stratejiye dönüştürmektedir ve kurumların döngüsel ekonomi yatırımlarını şer'î maslahat haritalarıyla izleyebilecek bütünsel bir yönetim sistemi anlayışı ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilirlikle ilintili literatürde ICSR konusuna yönelik çalışmalar genellikle sosyal yardımlar, etik ticaret ve iş ahlâkı çerçevesinde sınırlı kaldığı görülmüştür. Çevresel sürdürülebilirlik bağlamında ICSR'nin nasıl konumlandırılabilceği nadiren ele alınmış, özellikle döngüsel ekonomi ile teorik bir bağ kuran herhangi bir çalışma tespit edilememiştir.

Oysa hem İslam ahlâk iktisadının doğa anlayışı hem de çağdaş çevre yaklaşımları (örneğin döngüsel ekonomi), üretim süreçlerini dönüştürecek ahlâki ve yapısal ilkeler sunmaktadır.

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Sürdürülebilirlik anlayışı, ekonomik büyüme, çevresel koruma ve toplumsal refah gibi bileşenleri bütüncül şekilde ele almayı gerektirmektedir. İslam düşüncesinde, hayatın her alanında olduğu gibi ekonomik faaliyetler de ahlâki norm ve kaideler çerçevesinde yürütülmelidir. Zira İslam bir hayat nizamıdır ve Kur'an insana bir "ölçü" olarak indirilmiştir. Bu sebeple İslam düşüncesi, salt kar maksimizasyonuna ve ticari menfaate dayalı batının konvansiyonel kurumsal sosyal sorumluluk kavrayışından çok daha derin anlamlar ihtiva etmektedir. İslam ahlâk iktisadı, çevresel krizler için alternatif çözüm arayışlarına cevaben asırlar öncesinden gelen bütüncül bir ekonomik düzen tasavvuru sunmaktadır. İslami finans ile döngüsel ekonomi hedefleri arasındaki amaçsal yakınlıkları analiz eden birçok çalışma bulunmaktadır (Sumer ve Yanık, 2021). Döngüsel ekonomi yaklaşımını benimseyen işletmelerin finansmanının İslami finansal ürünlerle yapılmasının sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarına katkı sağlayacağı belirtilmiştir (Akt. Sumer ve Yanık, 2021).

5.1. İSLAM AHLÂK İKTİSADI, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE DÖNGÜSEL EKONOMİ ARASINDAKİ BAĞLANTILARIN ANALİZİ

ICSR, sistemsel dönüşümleri ahlâki bir yükümlülük ve emanet bilinci ile desteklemektedir. İslam ahlâk iktisadının mizan (denge), israf yasağı ve kul hakkı ilkeleri, döngüsel ekonomi politikalarına değer temelli anlam kazandırır. ICSR, sadece "nasıl yapılmalı" sorusuna yol haritası sunan döngüsel ekonomi anlayışına ilaveten, "niçin yapılmalı" sorusuna da cevap vermektedir.

İslam ahlâk iktisadı açısından üretim, sadece ekonomik dönüşümün ötesinde ahlâki bir edim ve ibadet boyutuna sahiptir. Allah'ın mülkü olan doğayı korumak, insanın hem beşerî toplum hem de uhrevî sorumluluk bağlamında yerine getirmesi gereken bir görevdir. Bu nedenle döngüsel ekonomi ve ICSR birbirini tamamlayan iki boyutu temsil etmektedir.

İslam iktisat çalışmaları, değişen ve yenilenen gündemlere yönelik olarak süreklilik ve değişim arasındaki hassas dengeye azami dikkat edilmesi gereken bir alandır. İslam'ın normatif sisteminin bir alt seti konumunda olan İslam Ahlak İktisadı gerçekleri ile etkileşim halinde olması tabii bir durumdur (Orman, 2019). Temelleri İslami normlarla beslenen kurumsal sosyal sorumluluk anlayışıyla hedefler aşağıdaki gibi yeniden anlam kazanmaktadır:

“Sorumlu üretim”, salih niyetle (zarardan kaçınarak, kaynaklara tahakküm kurmak yerine emanet bilinciyle yaklaşarak) üretmeyi,

“Sorumlu tüketim”, ihtiyaç düzeyinde kullanmayı ve israfı engellemeyi,

“Atık yönetimi”, emanete saygı ve denge prensibiyle dönüşüm aracı olarak kullanılmasını sağlayacaktır.

İslam'ın “haddi aşma” uyarısı ve “yaratılanlara saygı” vurgusu, SKA 12 hedeflerini, sadece verimlilik değil ahlâki duruş bakımından da zenginleştirmektedir.

Ortak Hedefler ile Bütünleşen SDG-12, ICSR ve Döngüsel Ekonomi

Çevresel sürdürülebilirlik (ÇS) literatürü, İslami Kurumsal Sosyal Sorumluluk (ICSR) ve döngüsel ekonomi (DE) yaklaşımlarının kesiştiği beş temel hedef aşağıda açıklamaktadır.

- İsrafın önlenmesi

Çevresel sürdürülebilirlik, atık hiyerarşisinin birinci basamağı olan “önleme” ilkesini vurgular. ICSR açısından israf dinen haramdır; Kur'an, aşırı tüketimi “şeytanın kardeşliği” olarak nitelendirmektedir (Kur'an, İsrâ 17:27, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024). Seyitoğulları'nın analizi, bu ilkenin SDG 12'yle doğal bir uyum gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Döngüsel ekonomi ise tasarım düzeyinde atığı sistem dışına iterek döngüye kapalı bir üretim-tüketim modeli kurgulamaktadır.

- Kaynakların etkin ve adil kullanımı

Çevresel sürdürülebilirlik, adil erişim ve verimlilik üzerine inşa edilmektedir. ICSR'de refahın adil dağılımı ile “kul hakkı” merkezdedir; kaynakları ölçsüz kullanmak hem dünyevî hem uhrevî sorumluluk doğurmaktadır. Döngüsel ekonomi ise minimum girdi-maksimum çıktı prensibiyle aynı hedefe teknik bir çerçeve sunmaktadır.

- Doğaya zarar vermemeye

Çevresel sürdürülebilirlik, karbon ve toksik (zehirli) yükü azaltmayı amaçlamaktadır. ICSR'de tabiat insanın tahakkümü altında değildir; “Allah'ın mülkü” olduğundan insan ancak emanetçi konumdadır, zararlı girdileri sistemden kaldırarak biyolojik olarak uyumlu malzeme döngüleri oluşturmaktadır.

- Nesiller arası sorumluluk

Brundtland raporunun “gelecek kuşakları gözetme” ilkesi ICSR'de emaneti hakkıyla devretme yükümlülüğüyle karşılık bulmaktadır. Döngüsel ekonomi, uzun ömürlü tasarım ve kapalı çevrim sayesinde bu etik yükümlülüğü operasyonelleştirmektedir.

- Davranış ve kültür dönüşümü

Çevresel sürdürülebilirlik, çevre konuları hakkında eğitim, seminerler gibi farkındalık çalışmalarına dayanırken, döngüsel ekonomi paydaş katılımına dayanmaktadır. ICSR ise niyet

(ihlâs) düzeyinde dönüşümü hedefleyerek davranış değişimini ahlâkî bir zemine taşımaktadır. Böylece sistemsal, teknik ve ahlâkî boyutlar aynı anda harekete geçirilmektedir.

Tablo 1. Üç Yaklaşımın Ortak Tema-Hedef Haritası

Ortak Hedef	Çevresel Sürdürülebilirlik	ICSR	Döngüsel Ekonomi
İsrafın önlenmesi	Atık minimizasyonu	İsraf yasağı (A'raf, 7:31)	Tasarımda atıksızlık
Kaynak adaleti – etkinliği	Verimlilik ve eşit erişim	Rızık ve kul hakkı bilinci	Min-girdi / max-çıkıtı
Zararsız üretim	Karbon ve toksik azaltımı	Doğa “emanet”; zarar vermeme	Zehirsiz malzeme döngüsü
Nesiller arası sorumluluk	Gelecek kuşakları koruma	Emaneti muhafaza yükümlülüğü	Dayanıklı ürün-süreç tasarımı
Davranış dönüşümü	Çevre eğitimi	İhlâs-temelli ahlâkî bilinç	Paydaşları (kullanıcı da dahil olmak üzere) sürece katma

5.2. ÇEVRESEL KURUMSAL SORUMLULUK UYGULAMALARI ÜZERİNDEN TEORİK YAKLAŞIMIN YANSIMALARI

Bu bölümde, önceki teorik çerçeve bağlamında çevresel sürdürülebilirlik hedefleri ile ICSR ve döngüsel ekonomi perspektiflerinin kurumsal uygulamalardaki yansımaları ele alınmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluğun kurumsal itibar ve sürdürülebilirlik stratejileriyle ilişkisi bağlamında, örnek olay incelemesini (Konya Şeker) içeren doktora teziyle Gedikçi Öndoğan (2020) ve Varol'un (2019) çalışmaları önemli bir teorik altyapı sağlamaktadır. Uygulama örneği olarak seçilen firmalar, hem ürün portföylerinde helal uygunluk belgeli ürünler ihtiva etmeleri hem de farklı iki ülkenin benzer sektörlerini temsil etmeleri aynı zamanda da kurumsal sosyal sorumluluk politikaları ile faaliyetlerini kamuya açık bir şekilde yayınlamaları gibi kriterler çerçevesinde belirlenmiştir.

5.2.A. ÜLKER GIDA: SIFIR ATIK VE DEĞER TEMELLİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Türkiye'nin önde gelen gıda üreticilerinden Ülker, kurumsal sosyal sorumluluk alanında çevresel sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi ilkelerini üretim süreçlerine başarılı biçimde entegre etmektedir. Ülker, enerji ve su verimliliği uygulamalarının yanı sıra atık yönetiminde “sıfır atık” hedefine yönelik sistematik çalışmalar yürütmektedir. Bu uygulamalar, Gedikçi Öndoğan'ın belirttiği gibi, kurumsal itibarın çevresel performansla doğrudan ilişkilendiği pratiğe yansıyan uygulamalardır. Nitekim Ülker, “İşimizi yaparken hem paydaşlarımızı hem de gezegenimizi mutlu etmeyi ve mutlu olmayı önemsiyoruz.” sloganıyla yürüttüğü çevreye duyarlı üretim süreçleri ve değer zincirinde yer alan paydaşları süreç yönetiminde hesaba katmak gibi yollarla sürdürülebilirlik faaliyetlerini “Çevre, Değer Zinciri, Çalışanlar, İnovasyon, Toplumsal Sorumluluk ve Liderlik” olmak üzere altı ayrı başlıkta sürdürmektedir. Mezkûr üretici şirketin 2024 yılına ait faaliyet raporu incelendiğinde, Ülker'in gıda üretim süreçlerini tehdit eden unsurlara yönelik farkındalığının yüksek olduğu ve iklim krizi ile ham madde tedariki gibi kritik hususlarda hassasiyet göstererek faaliyet süreçlerinin planlandığı

görülmektedir. 2024 yılına ait faaliyet raporunda, iklim değişikliğine dayanıklı, sürdürülebilir tarım uygulamalarını yaygınlaştırmanın önemine dikkat çekildiği görülmüştür. Ayrıca Ülker, israfsız şirket modeliyle çalışmakta, doğal kaynakları bilinçli kullanarak ve yetenekleri doğru yöneterek artan nüfusa, değişen ihtiyaç ve tüketici taleplerine cevap vermeyi şirket sorumlulukları arasında saymaktadır. Paydaş yaklaşımını göz önünde bulundurarak, üretim yaparken çevreye karşı sorumluluklarının ve topluma karşı iyileştirme yükümlülüklerinin farkında olan Ülker, sera gazı emisyonları için yıllık raporlamalar yapmakta, 2050 yılı için net sıfır taahhüdünde bulunmaktadır. Ülker'in sorumlu üretim ilkesi çerçevesinde karbon salınımlarının azaltılması, toprakta onarıcı tarım uygulamalarının hayata geçirilmesinin sağlanması, su azaltımı, sürdürülebilir ham madde kaynaklarının üretime katılması ve ambalajların yeniden kullanılabilir hale getirilmesi gibi döngüsel ekonomi anlayışıyla da örtüşen hedefleri bulunmaktadır (Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş., 2024). Yıldız Holding bünyesinde tüketici hassasiyetleri çerçevesinde yürütülen faaliyetler neticesinde edinilen kalite belgeleri arasında Ülker'in ürün portföyündeki helal uygunluk belgeli ürünlerin helal sertifikaları da yer almaktadır.

Kurumsal Sosyal Sorumluluğun geniş kapsamlı tanımı düşünüldüğünde, Ülker'in tüm fabrikalarında Temel Çevre Eğitimleri düzenleyerek çalışanlarına çevre koruma bilinci aşılaması, üretim faaliyetlerinde rolü bulunan personeline bu duyarlılığı kazandırmak açısından önemlidir. Eğitim yoluyla farkındalık çalışmaları aynı zamanda Varol'un (2019) tanımladığı çok boyutlu kurumsal sosyal sorumluluk anlayışında çevresel boyutun kurumsal kültüre entegre edilmesine de uygun bir örnek teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra, ICSR'nin ahlâki sorumluluk vurgusunu da barındırmaktadır.

5.2.B. ALLANA GROUP (HİNDİSTAN): HELAL VE DOĞA DOSTU ÜRETİM

Hindistan merkezli Allana Group, helal uygunluk belgeli üretim yapmanın yanı sıra çevre yönetim sistemlerini geliştirerek sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi prensiplerini üretim süreçlerine yansıtmaktadır. Organik atıkların biyogübreye dönüştürülmesi ve suyun arıtılarak tekrar kullanılması gibi uygulamalar, doğal kaynakların korunmasını sağlamakla kalmayıp ICSR'nin "emanet" ve "niyet" boyutlarını da yansıtmaktadır; aynı zamanda halkın mahrumiyet duyduğu alanlara desteği de içermektedir. Allana Group adlı şirketin sosyal meselelere dair iyileştirme çalışmaları, altı farklı vakıf çatısı altında tematik olarak yürütülmektedir.

5.2.C. KONYA ŞEKER: YEREL ÜRETİCİDE ÇEVRESEL DUYARLILIK

Konya Şeker, yerli üreticiler arasında öncü olarak enerji verimliliği, biyogaz üretimi ve organik atıkların ekonomiye kazandırılması alanında önemli projeler yürütmektedir. Konya Şeker tarafından gerçekleştirilen sosyal sorumluluk hassasiyeti çerçevesindeki faaliyetlerle küresel çapta derinleşen çevre sorunları neticesinde tarımsal üretim aleyhine değişen çevre şartlarını değiştirmek ve üretici lehine çevirmek amaçlanmaktadır. Konya Şeker'in şeker ürünü için helal belgesine sahip olduğu görülmektedir.

Konya Şeker'in çevresel tahribatın önüne geçmek ve olumsuz etkilerini bertaraf etmek adına ağaçlandırma faaliyetleri vasıtasıyla doğal iklimlendirme girişimleri çiftçilerin üretimindeki verime yansımakta ve olumlu sonuçlar alınmaktadır. Ambalaj atıklarının

azaltılması ve çevre dostu uygulamalarla döngüsel ekonomi prensiplerini üretim zincirine entegre etmektedir.

SONUÇ

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden SDG 12'nin (Sorumlu Tüketim ve Üretim), kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerinin uluslararası kriterlerini ortaya koyduğu görülmektedir. Bu hedef, ICSR'nin ahlaki ve değer temelli yaklaşımıyla ve döngüsel ekonominin sistematik süreçleriyle iç içe geçmektedir.

SDG 12, kurumsal sürdürülebilirlik hedeflerinin evrensel ölçekte ölçütlerini belirlerken, ICSR bu hedeflerin gerçekleşmesini sağlayan niyet, sorumluluk ve emanete saygı boyutlarını derinleştirmektedir. Döngüsel ekonomi ise somut olarak kaynak verimliliği, atık yönetimi ve yeniden kullanım mekanizmalarını işleterek ortak hedefi güçlendiren bir yaklaşım tesis etmektedir.

Bu bütünleşme, Gedikçi Öndoğan'ın (2020) vurguladığı gibi, kurumsal itibarın çevresel sorumlulukla desteklendiği ve Varol'un (2019) ortaya koyduğu gibi kurumsal sosyal sorumluluğun çok katmanlı ve çok yönlü bir paradigma olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, firmaların çevresel sürdürülebilirlik uygulamaları yalnızca teknik iyileştirmeler değil, kurumsal kültür ve ahlaki sorumlulukla desteklenen bütüncül bir dönüşümün parçasıdır.

Bu çalışmada, çevresel sürdürülebilirlik hedefleri ile İslami Kurumsal Sosyal Sorumluluk (ICSR) ve döngüsel ekonomi yaklaşımlarının kurumsal bağlamda nasıl kesiştiği ve birbirini tamamladığı ele alınmıştır. Literatürdeki kavramsal boşluklar tespit edilerek, üçlü yaklaşımın ortak paydaları analiz edilmiştir. Ayrıca, Ülker, Allana Group, Konya Şeker gibi üretici firmaların çevresel sürdürülebilirlik uygulamaları bu teorik çerçeveye ilişkilendirilmiştir.

Küresel krizlere bütüncül bir yaklaşımla çözüm arayışları sürerken, ICSR'nin çevresel sürdürülebilirlik perspektifi, sadece teknik veya yönetsel uygulamalarla sınırlı kalmayıp, niyet, sorumluluk ve emanete saygı gibi boyutları da içermektedir. Bu yönüyle, sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleşmesinde ahlâki temelli bir yaklaşımın kritik önemi vurgulanmıştır. Döngüsel ekonomi ise kaynak verimliliği ve atık yönetimi konularında somut araçlar sağlayarak bu yaklaşımı tamamlamaktadır.

Kurumsal sosyal sorumluluğun çok boyutlu yapısına dikkat çeken Gedikçi Öndoğan (2020) ve Varol (2019) gibi araştırmacıların çalışmaları, bu dönüşümün itibar yönetimi ve sürdürülebilirlik stratejileri ile iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu bağlamda, kurumların çevresel performanslarını artırmaları, sadece ekonomik değil, ahlâki ve sosyal boyutlarda da rekabet avantajı sağlamaktadır.

Gelecekte yapılacak çalışmaların, ICSR'nin çevresel sürdürülebilirlik ve döngüsel ekonomi ile bütünleşmesini daha fazla örnek olay ve sektörel analizlerle desteklemesi önerilmektedir. Ayrıca, İslami değerlerin kurumsal uygulamalara yansıtılması süreçlerinin derinlemesine incelenmesinin, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada yeni perspektifler sunabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma İslami Kurumsal Sosyal Sorumluluk, döngüsel ekonomi ve sürdürülebilirlik hedeflerinin kesiştiği bir çerçeve önererek, çevresel sürdürülebilirliğin hem

ahlaki hem teknik boyutlarını bütüncül biçimde ele almıştır. Bu yaklaşımın, özellikle helal üretim ve sorumlu ticaret alanlarında kurumsal uygulamaları güçlendirmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Askari, H., Iqbal, Z., & Abbas, M. (2015). *Introduction to Islamic Economics: Theory and Application*. WILEY.

Aslan, M., Şeker, K., Sönmez, Y., Yıldız, E., İslah, S. E., Cihangir, M., & Güven, G. (2025). Güncel Konu ve Teknikler Perspektifinde Finans Araştırmaları (E. Kılıç, Ed.). Özgür Yayınları. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub685>

Asutay, M. (2015). İslami Finansın Sosyal Başarısızlığının Belirlenmesi ve Kavramsallaştırılması: İslam Ahlâk İktisadının İdeallerine Karşı İslami Finansın Gerçekleri (M. K. Erkan, Çev.). *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 3(1).

Bakar, F. A. (2015). Islamic concept of corporate social responsibility (CSR) from the perspective of CSR players at Bank Islam Malaysia Berhad.

Orman, S. (2019). *Medeniyet Analizi Metametodoloji ve Metodoloji* (Birinci Baskı). Albaraka Yayınları.

Öndoğan, A. G. (2021). Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Kurumsal İtibara Etkisi (Birinci Baskı). Hiperyayın.

Seyitoğulları, M. A. (2024). İslami öğretilerde çevresel sürdürülebilirlik: Kavramsal bir analiz. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 28(2), 431-441. <https://doi.org/10.20296/tsadergisi.1382660>

Sumer, S., & Yanik, R. (2021). İslami finans kapsamında döngüsel ekonomi. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 20(3), 201-224. <https://doi.org/10.14395/hid.939566>

Varol, A. (2019). *Tüm Boyutlarıyla Kurumsal Sosyal Sorumluluk* (Birinci Baskı). Cinius.

Yilmaz, H., & Yücel, T. (2022). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında uluslararası çalışmalar ve eleştirileri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), 691-702. <https://doi.org/10.33712/mana.1181239>

Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş. (2025). 2024 Faaliyet raporu. <https://www.ulker.com.tr>